

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filologiczny

Katedra Informatologii i Bibliologii

Maciej Zaremba

nr indeksu - 365308

Spółeczeństwo informacyjne

Wybrane zagadnienia

Praca zaliczeniowa wykonana na zajęcia
proseminarium pracy naukowej
pod kierownictwem
dr hab. prof. nadzw. Marioli Antczak

Łódź 2016

Spis treści

Wstęp.....	5
1. Początki społeczeństwa informacyjnego i próba jego definicji	7
2. Komunikowanie się w społeczeństwie informacyjnym	9
2.1. Zalew informacji.....	9
2.2. Informacja versus komunikacja.....	10
Podsumowanie	11
Bibliografia.....	13
Załączniki	15

Wstęp

Praca ma charakter poznawczy. Postarano się w niej odpowiedzieć na pytanie jakie są najważniejsze elementy kształtujące społeczeństwo informacyjne. Skupiono się na wybranych zagadnieniach z nim związanych: jego historii, charakterze i roli, jakie w nim odgrywają wymiana i przepływ informacji oraz komunikacja.

W rozdziale pierwszym przedstawiono początki powstania społeczeństwa informacyjnego i podjęto próbę jego scharakteryzowania oraz definicji.

W rozdziale drugim skupiono się na przepływie informacji oraz komunikowaniu się.

Praca zawiera również krótkie podsumowanie, spis literatury zawierający publikacje Marioli Antczak, Thomasa Hyllanda Eriksena, Mariana Golki i Jerzego Mikułowskiego Pomorskiego uzupełnione o pomniejszych prace innych autorów oraz dwa załączniki ilustrujące społeczeństwo informacyjne oraz model procesu komunikacji.

1. Początki społeczeństwa informacyjnego i próba jego definicji

Sformułowanie definicji społeczeństwa informacyjnego nie jest łatwe z powodu jego ciągłego rozwoju i dynamicznych zmian w nim zachodzących. Jego historia jest stosunkowo krótka, jednak miały w tym czasie miejsce znaczny postęp technologiczny oraz szereg przemian społeczno-kulturowych, które, chociaż pojedynczo możliwe do opisanego, nie pozwalają wysnuć trwałego i wyczerpującego określenia.

Terminu „społeczeństwo informacyjne” jako pierwszy użył Japończyk Tadeo Umesao w 1963 r. następnie został on spopularyzowany przez Kenichiego Koyama, do badań zaś zastosował go Yuji Maruda (Golka 2005, s. 253).

Początków społeczeństwa informacyjnego można dopatrywać się wcześniej, jednak badacze tego zjawiska nie są zgodni co do jego najwcześniejszych przejawów. Jako że komputery są nieodzownym elementem społeczeństwa informacji, jedną z wskazywanych jako jego początek dat jest 14 lutego 1946 r., kiedy to na Uniwersytecie w Pensylwanii w USA rozpoczął pracę pierwszy komputer – ENIAC (Antczak 2010, s. 11). Niektórzy, m.in. Tadeusz Buksiński, wskazują datę późniejszą, mianowicie wynalezienie w 1947 w laboratorium Bella tranzystora, a następnie obwodów scalonych (Golka 2008, s. 80). Inni, jak np. John Naisbitt i Maria Nowina Konopka, wskazują rok 1957, kiedy to Związek Radziecki wystrzelił sputnik, czego następstwem była możliwość komunikacji za pośrednictwem satelitów (Antczak 2010, s. 11). Jeszcze inni, np. Andrzej Wilk, uznają za początek społeczeństwa informacyjnego dopiero rok 1979, w którym Narodowa Akademia Nauk USA opublikowała raport, w którym sygnalizowała nadejście nowej cywilizacji opartej na rozwoju technik cyfrowych (Golka 2008, s. 80). Jednak, jak pisze Marian Golka powołując się na prace antropologa Thomasa Hyllanda Eriksena:

Uznać trzeba, że wszystkie społeczeństwa — nawet te najdawniejsze — aby mogły skutecznie funkcjonować muszą być społeczeństwami w jakiejś mierze informacyjnymi. Zawsze wszak niezbędne były informacje o kierunkach migracji zwierząt, o zakusach sąsiednich plemion, o stanie zdrowia wodza czy szamana, o tym, jak zabija się mamuta czy rozpala ogień. Nie można też wyobrazić sobie żadnej społeczności, która nie byłaby jednocześnie zbiorowością komunikującą się [...] (Golka 2005, s. 253; 2008, s. 80).

Tak samo, jak nie ma wśród badaczy zgodności odnośnie do początku społeczeństwa informacji, nie ma jej też w definicjach przez nich proponowanych (interesującego zestawienia różnych definicji społeczeństwa informacyjnego dokonała Mariola Antczak 2010, s. 19-22).

Niezaprzeczalnie komputery są jego nieodzownym elementem, jednak równie ważnym, jeśli nawet nie ważniejszym, oraz przyczyną jego powstania jest Internet (Golka 2005, s. 255). Jednak ich popularność i powszechna dostępność oraz rozwinięte środki przetwarzania informacji i komunikowania się nie są głównymi warunkami, jakie społeczeństwo musi spełnić, aby móc nazywać się informacyjnym. Tak, jak we wcześniejszych epokach najważniejsze dla społeczeństwa były rolnictwo albo przemysł, tak, dzięki Internetowi i komputerom, ciężar ten został obecnie przesunięty na informację, jej produkcję, gromadzenie oraz obieg (inaczej 3P – przesyłanie, przetwarzanie i przechowywanie) (Antczak 2010, s. 19).

Mariola Antczak, cytując za Tomaszem Goban-Klasem, pisze, że w społeczeństwie informacyjnym informacja zyskuje wartość równą dobrom materialnym, a czasem nawet większą, jest towarem, a jej przetwarzanie stanowi źródło utrzymania większości społeczeństwa i jest podstawą tworzenia dochodu narodowego (Antczak 2010, s. 19-20). Co więcej, informacja staje się jednym z głównych elementów życia codziennego we wszystkich jego aspektach – pracy, edukacji, gospodarce, ochronie zdrowia, kontaktach międzyludzkich, a nawet spędzaniu wolnego czasu, jest podstawą wszelkich aktywności i budowania więzi społecznych. Obywatele mają zapewniony dostęp do technologii teleinformatycznych pozwalających na przekazywanie, odbieranie i szybką wymianę danych cyfrowych, jak również możliwość łatwego zdobycia umiejętności korzystania z nich. Za ich pośrednictwem rozpowszechniana jest też kultura (Antczak 2010, s. 22). Główne siły kształtujące społeczeństwo informacyjne zilustrowano w załączniku 1.

Obecnie większość rozwiniętych krajów świata dąży do wytworzenia i rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

2. Komunikowanie się w społeczeństwie informacyjnym

Komunikowanie się jest najczęściej rozumiane jako przekazywanie (lub wymiana) informacji pomiędzy nadawcą a odbiorcą (Golka 2008, s. 156; Mikułowski Pomorski 2004, s V; zob. zał. 2). Łatwo więc dojść do wniosku, że będzie ono bardzo istotnym elementem społeczeństwa informacyjnego, w którym informacja stawiana jest na pierwszym miejscu.

Rozwój technologii informacyjnych pozwala przysyłać informacje sprawnie, łatwo i w dużych ilościach, jednak, wbrew pozorom, niekoniecznie usprawnia to komunikację pomiędzy użytkownikami, a czasem nawet przynosi przeciwny skutek (Golka 2008, s. 156-161).

2.1. Zalew informacji

Jak słusznie zauważa Marian Golka w społeczeństwie informacyjnym produkuje się nadmiar informacji. Dla zobrazowania skali tego zjawiska warto przytoczyć stwierdzenie, że w ciągu ostatnich 30 lat wyprodukowano więcej informacji, niż w ciągu wcześniejszych 5 tys. (Golka 2008, s. 153). Może się wydawać, iż jest to zjawisko pozytywne (w przeciwieństwie do niedoboru informacji), jednak ich nadmierna ilość może mieć podobne skutki, co ich brak.

W sieci codziennie przesyłanych jest wiele terabajtów danych. Popularność Internetu i smartfonów sprawia, że większość użytkowników jest stale zasypywana wątpliwej jakości informacjami i danymi, przy czym szacuje się, że aż w 99,99% są to informacje niepotrzebne, lub nawet niechciane, a tylko 0,01% jest potencjalnie przydatna (Golka 2008, s. 157). Thomas Hylland Eriksen w swojej publikacji *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji* opisuje to zjawisko słowami:

[...] niepowstrzymany i masowy zalew informacji w naszych czasach zaczyna wypełniać wszystkie luki i wolne przestrzenie, co w konsekwencji doprowadzić może do tego, że wszystko stanie się historyczną serią przesyconych aktualnością chwil, pozbawionych «przed» i «po» oraz «tu» i «tam» (Eriksen 2003, cyt. za Golka 2008, s. 154).

Zjawisko to nazywane jest zalewem informacji, szumem informacyjnym, bełkotem, chaosem itp. Mówi się o nim już od połowy XX w., jednak dzięki powstaniu i rozwojowi Internetu, szczególnie dzięki możliwości publikacji i dystrybucji informacji za jego pośrednictwem, wyraźnie widoczne są różnorodność, powtarzalność oraz natłok treści docierających do odbiorcy (Golka 2008, s. 154). Co więcej, problem segregacji informacji nie dotyczy tylko prywatnych użytkowników, lecz również firm i urzędów (Feltynowski 2009, s. 25).

Taki natłok danych zmusza uczestników społeczeństwa informacyjnego do wytworzenia tzw. percepcji rozproszonej, czyli umiejętności jednoczesnego odbioru wielu wrażeń. Jednak posiada ona pewne, wynikające z ludzkich możliwości, ograniczenia, za którymi czyha zamęt, dezorientacja, albo odbiór rozproszonych, niezorganizowanych i w związku z tym nieprzydatnych informacji (Golka 2008, s. 155, 157). Inną metodą obrony przed zalewem informacji jest *surfing*, czyli intuicyjne, często bezmyślne, zatrzymywanie się na niektórych bodźcach, a odwracanie uwagi od innych. Jednak w tym przypadku również nie mamy do czynienia ze świadomym poszukiwaniem i selekcją informacji, a jedynie z „ocieraniem się” o nie (Golka 2008, s. 155).

W obu tych przypadkach nie ma miejsca na jakąkolwiek refleksję nad otrzymanymi informacjami, a jedynie na bezkrytyczne przyjmowanie coraz to kolejnych komunikatów, często zabarwionych perswazją, propagandą, czy nawet manipulacją, prowadzące do stagnacji i hamujące rozwój jednostek (Golka 2008, s. 160).

2.2. Informacja versus komunikacja

Ciekawego porównania informacji i komunikowania się dokonał Jerzy Mikułowski Pomorski we wstępie do pracy Armanda Mattelarta zatytułowanej *Spoleczeństwo informacji*. Stwierdził on, za sławnym belgijskim medioznawcą, że:

Komunikacja to proces łączenia ludzi, tworzenia wspólnych treści, budowania kultury, która daje poczucie kolektywnej siły, wzmacniającej tożsamości. To czynnik społecznie konstruktywny. Informacja to dostrzeżone fakty, których znajomość zmienia nasze przekonania, rozsądza posiadaną wiedzę i zaprzecza jej, skłania do jej rewizji, osłabia gotowość do działania, a w efekcie oddziela ludzi od siebie. W tym znaczeniu to czynnik destrukcji. Informacja prowadzi do indywidualizacji, komunikacja do uspołecznienia (Mikułowski Pomorski 2004, s. VI).

Co więcej, według Mattelarta większość aktów ludzkiej komunikacji wcale nie przekazuje prawdziwych informacji, a jedynie spreparowane komunikaty składające się z selektywnie wybranych i zinterpretowanych faktów. Informacje są własnością nielicznych *wtajemniczonych* (np. rządu państwa), którzy włożyli wiele wysiłku aby zgromadzić i zabezpieczyć swoją wiedzę przed innymi (Mikułowski Pomorski 2004, s. V-VI).

Jednak informacje są coraz bardziej jawne i dostępne, a użyte w odpowiedni sposób mogą dawać pożądany efekt łączenia i zbliżania do siebie członków społeczeństwa informacyjnego, zamiast izolować ich od siebie. Dostęp do pewnej zwartej tematycznie części informacji może być podstawą do tworzenia specjalistycznych więzi komunikacyjnych, często, dzięki rozwojowi środków komunikacji, między ludźmi odległymi od siebie o setki kilometrów, a co za tym idzie – do rozwoju kultury. (Mikułowski Pomorski 2004, s. XV-XVI).

Podsumowanie

Początków społeczeństwa informacyjnego można upatrywać się w połowie XX w. Najczęściej jest ono określane jako takie, którego najważniejszą cechą i warunkiem funkcjonowania jest produkcja, gromadzenie i obieg informacji (Golka 2005, s. 253).

Rozwój technologii informacyjnych, który pozwolił stworzyć społeczeństwo informacyjne, doprowadził również do przeładowania informacjami, którymi jego członkowie zaczęli być zasypywani na każdym kroku. Wymusiło to segregację napływających danych oraz wytworzenie percepcji rozproszonej pozwalającej na odbieranie wielu różnych bodźców jednocześnie. Zalew informacji doprowadził również do znacznego zubożenia i zmasowania docierających do nas treści, których ilość nie pozostawia czasu na jakąkolwiek refleksję powodując izolację członków społeczeństwa informacyjnego (Golka 2008, s. 156; Mikułowski Pomorski 2004, s. V-VI).

Społeczeństwo informacyjne niesie ze sobą wiele niebezpieczeństw, przesyt informacji może paradoksalnie prowadzić do dezinformacji, a rozwój technicznych środków komunikacyjnych do izolacji ich użytkowników. Dlatego tak ważne jest świadome korzystanie z dostępnych informacji i środków ich przekazu, oraz edukacja w tym zakresie.

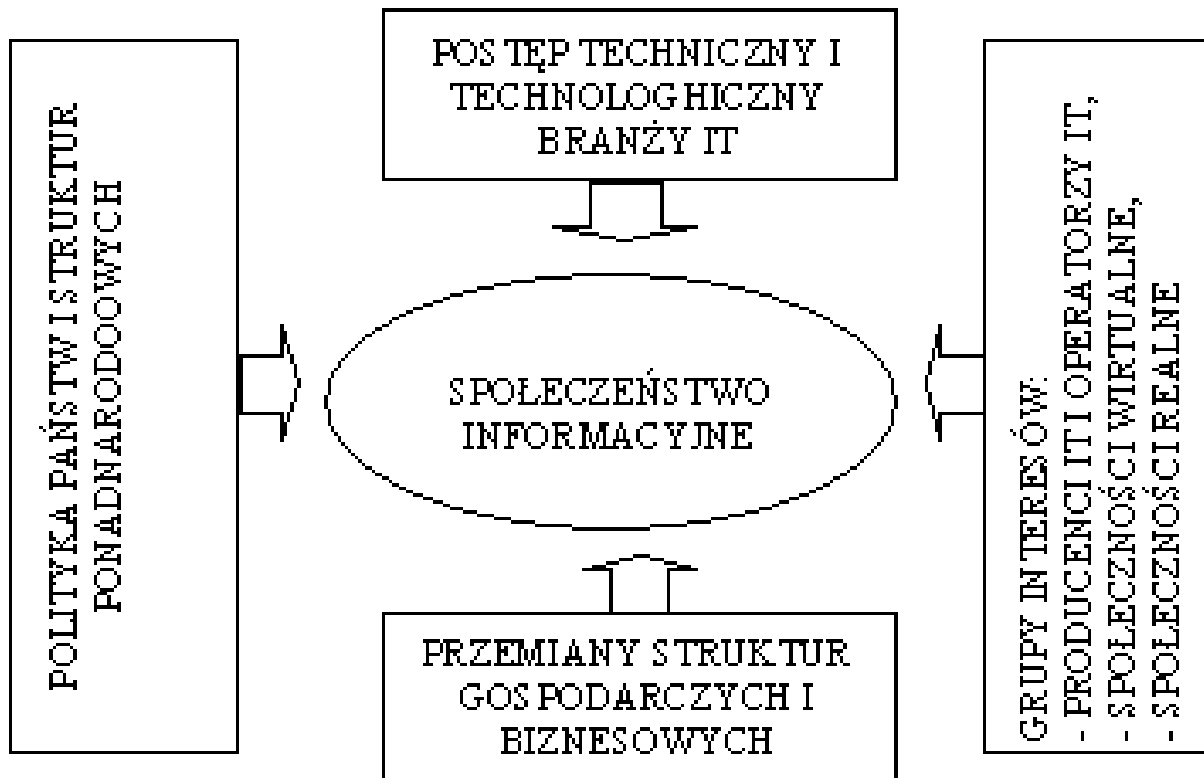
Bibliografia

- ANTCZAK, M. 2010. Społeczeństwo informacyjne – początki i próby definicji W: M. ANTCZAK, *Rola bibliotek i bibliotekarzy szkolnych w edukacji społeczeństwa informacyjnego na tle przeobrażeń oświatowych w Polsce w latach 1989-2007*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 11-23, ISBN 978-83-7525-381-8.
- ERIKSEN, T. H. 2003. *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, ISBN 83-06-02913-5.
- FELTYNOWSKI, M. 2009. Potrzeby kształcenia w zakresie nowych technologii informacyjnych wykorzystywanych w planowaniu przestrzennym - zarys problematyki W: M. E. SOKOŁOWICZ red. *Miasta i regiony wobec współczesnych wyzwań* [online], Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 25-30, ISBN 978-83-88529-44-3, [przełączany 3 grudnia 2016], dostępny w: http://spatium.uni.lodz.pl/?page_id=895, dostępny także w PDF w: http://www.spatium.uni.lodz.pl/uploads/miasta_i_regiony_wobec_wspolczesnych_wyzwan.pdf.
- GOLIŃSKI, M. 2005. Społeczeństwo informacyjne – często (nie)zadawane pytania W: *E-mentor* [online], 2 (9), ISSN 1731-7428, [przełączany 4 grudnia 2016] dostępny w: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/9/id/130>.
- GOLKA, M. 2005. Czym jest społeczeństwo informacyjne?, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* [online], rok LXVII 4, 253-265, ISSN 0035-9629, [przełączany 3 grudnia 2016], dostępny w: <http://users.uj.edu.pl/~usgoban/files/golkasi.pdf>.
- GOLKA, M. 2008. *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, ISBN 978-83-01-15663-3.
- Komunikacja w: *Badania satysfakcji pracowników* [online] [przełączany 22 grudnia 2016], dostępny w: <http://www.badania-satysfakcji-pracownikow.pl/komunikacja.php>.
- MIKUŁOWSKI POMORSKI, J. 2004 Społeczeństwo informacji, czy społeczeństwo komunikujące się? W: A. MATTELART *Społeczeństwo informacji*, Kraków: TAIWPN UNIVERSITAS, s. V-XVII, ISBN 38-242-0332-X.

Załączniki

Załącznik 1. Główne siły kształtujące społeczeństwo informacyjne

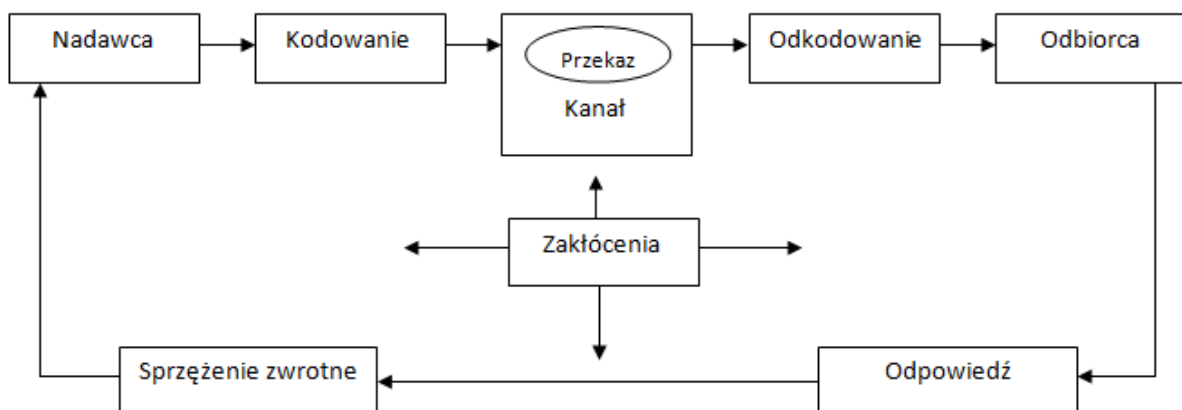
Schemat 1. Społeczeństwo informacyjne z uwzględnieniem głównych sił je kształtujących

Źródło: GOLŃSKI, M. 2005 [online].

Załącznik 2. Model procesu komunikacji

Schemat 2. Proces komunikacji: model

Źródło: Komunikacja W: *Badania satysfakcji pracowników* [online].

